

Izabela Mościcka

Muzeum Niepodległości w Warszawie

Plakat propagandowy z wojny polsko-bolszewickiej pt. *Józef Piłsudski*

Słowa kluczowe

Józef Piłsudski, Władysław Skoczylas, polski drzeworyt, dwudziestolecie międzywojenne, wojna 1920, plakat propagandowy

Streszczenie

Podczas wojny 1920 wielu artystów angażowało się w walkę na polu sztuki. Tworzyli plakaty propagandowe nawołujące do obrony kraju oraz afisze ukazujące Józefa Piłsudskiego jako pozytywnego bohatera. Wybitnym przykładem jest plakat autorstwa Władysława Skoczylasa pt. *Józef Piłsudski*. Współpraca malarzy i grafików z wojskiem polskim to nadal temat, który czeka na dokładne opracowanie.

Władysław Skoczylas urodził się 3 kwietnia 1883 roku w Wieliczce¹. Po ukończeniu gimnazjum w Bochni wyjechał do wiedeńskiej Kunstgewerbeschule, a następnie studiował w krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych u Teodora Axentowicza i Leona Wyczółkowskiego². Był nauczycielem w zakopiańskiej Szkole Przemysłu Drzewnego, w 1918 roku został powołany na stanowisko wykładowcy grafiki i rysunku na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej, w 1919 roku z jego inicjatywy reaktywowano Związek Polskich Artystów Grafików³. Skoczylas był jednym ze współzałożycieli Stowarzyszenia Artystów Grafików Ryt (1925), a także współpracował z Formistami i Stowarzyszeniem Artystów Polskich Rytm⁴. W 1922 objął katedrę grafiki w warszawskiej Szkole Sztuk Pięknych⁵. Władysław Skoczylas jest twórcą „polskiej szkoły” drzeworytu. Jego najbardziej znane cykle to teki *Zbójnicka* (1920) oraz *Podhalańska* (1921). Charakterystyczne również dla jego ikonografii są stylizowane przedstawienia wiejskich dziewczyn, górali, a także weduty Warszawy, Krakowa i Kazimierza Dolnego. Skoczylas malował również pejzaże oraz sceny rodzajowe utrzymane w dekoracyjnej stylistyce Rytmu, sielskie sceny wiejskie, np. *Owocobranie*⁶. Artysta uprawiał również grafikę użytkową, projektował plakaty, a także okładki do czasopism „Tygodnik Ilustrowany”, „Pani”⁷. Zmarł w siłę wieku 8 kwietnia 1934 roku na białaczkę, mając 51 lat. Dzięki niemu odrodziła się w międzywojennej Polsce zapomniana sztuka drzeworytu, którego był zwolennikiem oraz wybitnym i bardzo skutecznym propagatorem. W 1920 roku artysta włączył się w działalność propagandową, tworząc plakat z przedstawieniem marszałka Józefa Piłsudskiego, oraz wziął udział w pochodzie „z udziałem malarzy zgrupowanych przy Wydziale Propagandy oddziale II Sztabu M.S. Wojsk”⁸, który odbył się w Warszawie w dniu Armii Ochotniczej⁹.

---

¹ M. Grońska, *Nowoczesny drzeworyt polski*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 1971, s. 83.

² <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/wladyslaw-skoczylas> [26.06.2020].

³ M. Sitkowska, *Władysław Skoczylas (1883–1934)*, Warszawa 2015, s. 320–321.

⁴ M. Grońska, op. cit., s. 88.

⁵ M. Sitkowska, op. cit., s. 109.

⁶ Ibidem, s. 295.

⁷ Ibidem, s. 159.

⁸ A.J. Leinward, *Polski plakat propagandowy w okresie wojny polsko-sowieckiej (1919–1920). Studia z dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej*, 1993, t. XXVIII, s. 57–67.

⁹ *Sztuka – Armii*, „Tygodnik Ilustrowany”, 1920, nr 31, s. 609.

W Muzeum Niepodległości w Warszawie znajduje się dwanaście plakatów bezpośrednio związanych z wojną polsko-bolszewicką. Są to plakaty propagandowe o tematyce zachęcającej do wstąpienia do wojska lub poparcia finansowego dla armii. Do ich tworzenia zgłosiło się do Centralnego Komitetu Propagandy wielu znanych i cenionych artystów, takich jak: Edmund Bartłomiejczyk, Władysław Teodor Benda, Felicjan Szczęsny-Kowarski, Józef Mackiewicz, Władysław Skoczylas¹⁰.

Prezentowany w Galerii Jednego Obiektu plakat autorstwa W. Skoczylasa o tytule *Józef Piłsudski* został wykonany w 1920 roku. Należy on do szczególnie rzadkich afiszy propagandowych ukazujących pozytywnych współczesnych bohaterów narodowych. W polskim plakacie agitacyjnym przedstawiono tylko gen. Józefa Hallera oraz marszałka Józefa Piłsudskiego. Władysław Skoczylas wykonał rysunek, na którego podstawie powstała litografia stylistycznie nawiązująca do drzeworytu barwnego. Marszałek został przedstawiony na koniu z szablą w dłoni w geście bojowym. Pod końskimi kopytami leży bolszewik o ogorzałej, karykaturalnej twarzy. Postać Piłsudskiego na koniu atakująca przeciwnika jest nawiązaniem do ikonografii św. Jerzego zabijającego smoka, który jest patronem rycerzy i wojska. Od razu nasuwa się skojarzenie o odwiecznej walce dobra, które zwycięża zło, i ochronie niewinnych.

„Smok na obrazach (symbolizujący szatana) pochodzi z podań o św. Jerzym, prawdopodobnie średniowiecznych. Historię opisał m.in. Jakub de Voragine około roku 1260 w »Złotej legendzie«”¹¹. W pracy tej Skoczylas odwołał się do nowożytnych ludowych przedstawień świętego – prostej formy drzeworytu. Artysta jednak nie poprzestał tylko na takim zestawieniu środków wyrazu plastycznego. Marszałek staje w obronie wiejskiej rodziny chroniącej się pod rozłożystym drzewem, na którym została umieszczona figura ukrzyżowanego Jezusa – prosta, skromna forma przydrożnej kapliczki. Tym samym wódz staje się rycerzem – obrońcą wiary katolickiej i ludu dotkniętego pożogą wojenną. Ojciec rodziny w pozdrawia wodza, matka trzyma córkę na rękach, chłopiec siedzi obok nich, przy tobołku stoi kołyska ze śpiącym dzieckiem, zauważyć tu można odwołanie do Świętej Rodziny. Na drugim planie widoczna jest luna ognia i palące się chaty. Całej scenie przysłga się pies, symbolizujący wierność, przyjaźń, ochronę oraz odwagę¹².

---

¹⁰ A.J. Leinward, op. cit, s. 59.

¹¹ Internetowa liturgia godzin <https://www.brewiarz.pl/czytelnia/swieci/04-24a.php3> [dostęp 29.06.2020].

¹² W. Kopaliński, *Słownik symboli*, Warszawa 2001, s. 317.

Plakat utrzymany jest w kontrastowych barwach: czerwieni, zieleni, bieli oraz łagodzącym je kolorze ochry. Afisz ten został przekazany w 1969 roku do Muzeum Lenina z Archiwum Zakładu Partii. Muzeum Niepodległości jest spadkobiercą zbiorów z tego muzeum. To bardzo ciekawy wątek, że PZPR w archiwach przechowywał plakaty gloryfikujące sanacyjną władzę II Rzeczypospolitej.

Plakat ten posiada charakterystyczne cechy dla twórczości Skoczylasa, takie jak nawiązanie do sztuki ludowej, szczególnie do malarstwa na szkle i drzeworytu. Artysta w swoich pracach „dążył do syntetycznego mocnego wyrazu, wynikającego z prężności kompozycyjnej i rysunku zwartego”¹³. Unikał również zbędnych detali, a także kładł ogromny nacisk na jasno określoną formę – rytm. Dla Skoczylasa bardzo ważne było, aby zachować dekoracyjne układy kompozycyjne i nadać pracom zwartą syntetyczną formę. Skoczylas wykonał jeszcze dwa przedstawienia Józefa Piłsudskiego, pierwsze z nich to portret – rysunek ołówkiem¹⁴ oraz drzeworyt ukazujący marszałka na koniu z szablą w dłoni¹⁵. Motyw Józefa Piłsudskiego jako obrońcy narodu polskiego i wiary katolickiej był bardzo ważnym tematem agitacyjnym w wojnie polsko-bolszewickiej, dawał Polakom poczucie bezpieczeństwa i ochrony przed nawałą ze wschodu. Również po wojnie temat ten był chętnie wykorzystany w plakatach wyborczych. Świetnym przykładem jest ulotka propagandowa pochodząca z 1928 roku z wyborów parlamentarnych, którą wykonał Michał Rouba, wykorzystując ikonografię Mater Misericordiae do przedstawienia marszałka jako obrońcy ludu¹⁶. Wizerunki Piłsudskiego były szeroko propagowane do wybuchu II wojny światowej, był to istotny fenomen społeczny, zwany kultem Marszałka.

Bibliografia

M. Grońska, *Nowoczesny drzeworyt w Polsce*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 1971.

W. Kopaliński, *Słownik symboli*, Warszawa 2001.

A.J. Leinward, *Polski plakat propagandowy w okresie wojny polsko-sowieckiej (1919–1920)*. *Studia z dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej*, 1993, t. XXVIII.

---

¹³ M. Grońska, op. cit, s. 88.

¹⁴ M. Sitkowska, op. cit, s. 320-321.

¹⁵ Ibidem, s. 219.

¹⁶ I. Mościcka, *Michał Rouba (1893–1941). Życie i twórczość*, t. 2, s. 118, maszynopis pracy doktorskiej.

I. Mościcka, *Michał Rouba (1893–1941). Życie i twórczość*, t. 2, s. 118 maszynopis pracy doktorskiej.

M. Sitkowska, *Władysław Skoczylas (1883–1934)*, Warszawa 2015.

Sztuka – Armii, „Tygodnik Ilustrowany”, 1920, nr 31, s. 609.

Internetowa liturgia godzin, <https://www.brewiarz.pl/czytelnia/swieci/04-24a.php3>.

Internetowy Polski Słownik Biograficzny, <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/wladyslaw-skoczylas>.

A propaganda poster from the period of the Polish-Bolshevik war entitled *Józef Piłsudski*

Keywords

Józef Piłsudski, Władysław Skoczylas, Polish woodcut, interwar period, 1920 war, propaganda poster

Abstract

During the 1920 war, many artists were involved in the fight in the field of art. They created propaganda posters that called for the defence of the country as well as posters showing Józef Piłsudski as a positive hero. An outstanding example of the latter is a poster by Władysław Skoczylas entitled *Józef Piłsudski*. The subject of cooperation between painters and graphic artists and the Polish army still awaits a comprehensive analysis.

Ein Propagandaplakat aus dem polnisch-bolschewistischen Krieg mit dem Titel *Józef Piłsudski*

Schlüsselwörter

Józef Piłsudski, Władysław Skoczylas, polnischer Holzstich, Zwischenkriegszeit, Krieg von 1920, Propagandaplakat.

Kurzfassung

Während des Krieges von 1920 engagierten sich viele Künstler im Kampf auf dem Gebiet der Kunst. Sie schufen Propagandaplakate, die zur Verteidigung des Landes aufriefen, und Plakate, die Józef Piłsudski als positiven Helden zeigten. Ein herausragendes Beispiel ist ein Plakat von Władysław Skoczylas mit dem Titel *Józef Piłsudski*. Die Zusammenarbeit von Malern und Grafikern mit der polnischen Armee ist immer noch ein Thema, das einer gründlichen Studie bedarf.

Пропагандистский плакат периода польско-советской войны 1920 г. «Юзеф Пилсудский»

Ключевые слова

Юзеф Пилсудский, Владислав Скочиляс, ксилография, межвоенный период, война 1920, пропагандистский плакат.

Резюме

Во время войны 1920 года полем битвы многих художников стала сфера искусства. Художники создавали пропагандистские плакаты, призывающие встать на защиту родины, а также афиши, выставляющие Юзефа Пилсудского в положительном свете. Выдающимся примером является плакат авторства Владислава Скочиляса «Юзеф Пилсудский». Тема содействия художников польской армии все еще ожидает подробного научного анализа.